

ВІДГУК

офіційного опонента Вовка Олега Юрійовича, доктора медичних наук, доцента, в.о. завідувача кафедри анатомії людини Харківського національного медичного університету, МОЗ України на дисертацію Довбні Юлії Миколаївни «Топографоанатомічна та морфофункціональна характеристика залоз слизової оболонки лобової пазухи людини», подану до спеціалізованої вченої ради Д 64.600.03 при Харківському національному медичному університеті МОЗ України на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук 14.03.01 – нормальна анатомія.

1. Актуальність обраної теми

Розвиток сучасної оториноларингології, краніології та нейрохірургії висуває більше вимог до встановлення індивідуальної анатомічної мінливості будови черепа, особливостей будови кісток його лицевого та мозкового відділів, дослідження топографоанатомічних, гістологічних, фізіологічних параметрів різних його ділянок. Відповідно до вимог часу автором проведено анатомічне дослідження залежності топографії та розмірів лобової пазухи від статі й віку людини. Одержані нові сучасні відомості про гістотопографічні, імуногістохімічні та морфометричні особливості залоз слизової оболонки лобової пазухи людини на різних її стінках, що є підґрунтям для розробки комплексних заходів із профілактики та лікування патології приносних пазух.

Приємно відзначити, що здобувачка у анатомічній частині свого дослідження підійшла до розв'язання поставлених завдань із сучасних позицій розуміння положень вчення академіка В.М. Шевкуненко про вікову та індивідуальну анатомічну мінливість, продовжуючи наукові напрямки, започатковані видатними вітчизняними морфологами: Т.В. Золотарьовою, Г.М. Топоровим, М.С. Скрипниковим, Д.Б. Бековим та їхніми учнями.

Актуальність обраної теми не викликає ніяких сумнівів, особливо у наш час, коли патологія приносних пазух займає лідируючі позиції серед ЛОР-

захворювань. За методичним підходом наукова праця Довбні Ю.М. є прикладом класичного комплексного виконання дисертаційної роботи із використанням і сучасних методів дослідження.

2. Зв'язок роботи з державними чи галузевими науковими програмами

Дисертація, яка підготовлена заочним аспірантом Довбнею Ю.М., повністю відповідає загальній науковій тематиці робіт кафедри клінічної анатомії і оперативної хірургії Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія» МОЗ України «Вивчення закономірностей морфогенезу органів, тканин та судинно-нервових утворень організму в нормі, експерименті та під дією зовнішніх чинників. Морфо-експериментальне обґрунтування дії нових хірургічних шовних матеріалів при використанні їх в клінічній практиці», № державної реєстрації 0113U001024.

3. Новизна дослідження та теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Автором проведене анатомічне дослідження залежності розмірів лобової пазухи людини від статі й віку. Уперше визначено особливості гістотопографії та структурної організації залоз слизової оболонки на різних стінках лобової пазухи, встановлено тип їхньої секреції. Гістологічне дослідження всіх відділів цих залоз на різних стінках лобового синуса дозволило встановити функціональне призначення та навантаження на них залежно від локалізації. Імуногістохімічні дослідження дозволили Довбні Ю.М. вперше з'ясувати особливості організації місцевого захисного бар'єру слизової оболонки лобової пазухи на різних стінках. Отримані нові дані підтверджені статистичними показниками, які вказують на їхню достовірність.

Одержані результати дослідження безперечно мають значення для клінічної медицини, особливо оториноларингологічної практики, оскільки доцільним буде їх використання у розробці комплексних заходів із профілактики та лікування патології лобових синусів. Результати дослідження активно впроваджені у наукову та педагогічну діяльність кафедр морфологічного профілю цілої низки медичних вузів нашої країни.

4. Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дослідження було виконано на 120 препаратах лобових пазух 52 трупів людей обох статей, віком від 30 до 87 років, які померли від причин не пов'язаних із патологією цієї ділянки. Матеріали взято на базі Полтавського обласного патологоанатомічного бюро Управління охорони здоров'я Полтавської обласної державної адміністрації та в умовах судово-медичного моргу бюро судово-медичної експертизи Управління охорони здоров'я Полтавської обласної державної адміністрації.

Дисертаційна робота відповідає міжнародним нормам проведення медико-біологічних досліджень, що засвідчено комісією з етичних питань та біоетики Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія» (м. Полтава) (протокол № 116 від 04.06.2014 року).

Для досягнення мети автор використав цілий ряд як класичних, та і сучасних методів дослідження, що цілком відповідають поставленій меті та сформованим завданням дослідження, а саме: макромікроскопічний, гістологічний, гістохімічний, імуногістохімічний, морфометричний метод дослідження та статистична обробка і системний аналіз. Це дозволило отримати об'єктивні, вірогідні і переконливі дані щодо характеристики залоз слизової оболонки лобової пазухи людини.

Висновки, що сформульовані в дисертаційній роботі, відповідають поставленим завданням, є обґрунтованими, достовірними і базуються на результатах власних досліджень.

5. Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях і авторефераті

Матеріали дисертаційної роботи Ю.М. Довбні достатньо апробовані на конференціях та конгресах і повністю висвітлені у 12 наукових роботах, із яких: 8 статей (3 з них одноосібні, 7 надруковані у наукових фахових виданнях України, 1 стаття опублікована у Великобританії), 4 тези у матеріалах науково-практичних конференцій.

Зміст автореферату відповідає основним положенням, висновкам і рекомендаціям дисертаційного дослідження. Новизна, яка відображена в авторефераті, повністю відповідає даним власних досліджень, викладеним у дисертації, та результатам їх обговорення.

6. Оцінка змісту та оформлення дисертації, аналіз її розділів.

Дисертація викладена державною мовою на 181 сторінках, складається зі вступу, огляду літератури, розділу, присвяченого матеріалу і методам дослідження, 3 розділів власних досліджень, аналізу отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел, який містить 150 публікацій, із яких кирилицею надруковано 92, а латиницею 58. Дисертація та автореферат оформлені відповідно до Державного стандарту і вимог ДАК України.

Слід відмітити загальну високу якість технічного оформлення дисертації, інформативність та наглядність наведених таблиць, рисунків та схем.

Розділ 1 «Сучасні погляди на будову та роль лобової пазухи в організмі людини (огляд літератури)» займає 26 сторінок і містить аналіз сучасних робіт з даної тематики. Текст викладено на високому науковому рівні

і спрямовано на висвітлення сучасних відомостей про будову та функції приносних пазух, місце патології лобових пазух у загальній структурі оториноларингологічних захворювань та роль імуногістохімічних досліджень у вивченні цих синусів. Наприкінці розділу переконливо обґрунтовано необхідності вивчення будови залоз слизової оболонки лобової пазухи людини.

Розділ 2 «Матеріал і методи дослідження» включає в себе 10 сторінок, на яких достатньо повно охарактеризовано анатомічний матеріал, що вивчався, та приведено описання усіх методів дослідження. Текст розділу викладено логічно, детально, із необхідними поясненнями.

Дослідження виконано на достатній для отримання достовірних результатів кількості анатомічних об'єктів (лобові пазухи 52 трупів людей обох статей, віком від 30 до 87 років). Автор для вирішення поставлених перед нею завдань поєднала найдоцільніші методи дослідження: макромікроскопічні, гістологічні, гістохімічні, імуногістохімічні, морфометричні, статистичну обробку і системний аналіз.

Три розділи власних досліджень присвячені вивченню топографо-анатомічних особливостей та краніометричних параметрів лобових пазух людини у залежності від віку та статі, структурної організації залоз та компонентів місцевого імунного захисту слизової оболонки цих приносних синусів.

Усі розділи особистих досліджень відповідають поставленим завданням з використанням класичних і сучасних методів дослідження, які забезпечують достовірність отриманих результатів. Текст розділів вдало ілюструють 59 інформативних мікрофото, 2 рисунки та 14 таблиць.

Останній розділ присвячено аналізу та узагальненню отриманих результатів дослідження. Цей розділ є квінтесенцією дисертаційної роботи, у ньому узагальнено інформацію, отриману в результаті власних досліджень та співставлень її з уже відомими фактами.

Висновків п'ять, вони є конкретними і логічно пов'язаними з результатами дослідження.

7. Недоліки дисертації та автореферату щодо їх змісту та оформлення

Принципових зауважень до змісту і оформлення дисертації немає. Серед недоліків, які не впливають на загальну оцінку роботи, слід відмітити:

- у тексті наявні окремі стилістичні помилки та не зовсім вдалі лексичні обороти;

- окремі мікрофото несуть, по суті, однакове інформаційне навантаження і могли б бути вилученими без шкоди для дисертаційної роботи (напр., 4.21 і 4.22).

Слід підкреслити, що вищевказані зауваження відносно тексту, ілюстрацій та оформлення ні у якій мірі не зменшують теоретичної та практичної цінності проведеного дослідження.

Крім цього виникли наступні запитання:

1. Ви розглядаєте залежність лінійних розмірів лобових пазух людини від віку та статі. Як правильно розуміти поняття вікова та індивідуальна анатомічна мінливість, враховуючи різні точки зору вчених-морфологів?

2. Чому, описуючи топографію лобових пазух людини, Ви користуєтеся класифікацією Н.Г. Костоманової?

8. Рекомендації щодо використання результатів дисертації в практиці

Отримані дисертантом дані щодо особливостей залоз слизової оболонки лобової пазухи повинні бути використанні в оториноларингології при плануванні оперативних втручань та розробці комплексних заходів із профілактики та лікуванні патології лобових синусів.

9. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Довбні Юлії Миколаївни «Топографоанатомічна та морфо-функціональна характеристика залоз слизової оболонки лобової пазухи людини», подана до спеціалізованої вченої ради Д 64.600.03 при Харківському національному медичному університеті МОЗ України на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук 14.03.01 – нормальна анатомія, є завершеним науковим дослідженням, у якому подане нове вирішення актуального наукового завдання із розкриття особливостей будови структурних компонентів залоз слизової оболонки лобової пазухи людини та організації місцевого імунного захисту. За науковою новизною результатів, теоретичним і практичним значенням робота відповідає вимогам п. 11 Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р.), а її автор заслуговує присудження шуканого наукового ступеня.

**В.о. завідувача кафедри анатомії людини
Харківського національного медичного
університету МОЗ України,
доктор медичних наук, доцент**

Вовк О.Ю.